Михайло Слабошпицький

Ла^адона

з наїиоіо класу

Я інколи одержую від нього листи. Пише, що ніяк не може звикнути до нової школи й до нового міста. А я ніяк не можу звикнути, що його вже тут немає. Хоч уже цілий рік минув, відколи він поїхав. Без нього бігаємо на стадіоні. Але тепер і футбол не футбол. Бо який же може бути футбол без Марадони? Проти нього ми всі — каліки. Ніхто до пуття не вміє ні кутовий подати, ні фінт вигадать, ні вліпити точно в "дев'ятку"...

На першості міста програли всі матчі і зайняли останнє місце. Торік були чемпіонами, а тепер останні. Ось що значив у нашій команді Марадона. Хоч і кажуть, що один гравець на полі нічого не вирішує, але такий гравець, як він, вирішував усе. Це не хлопець, а справжнісінький диявол. Одержує, наприклад, аж біля свого штрафного майданчика м'яч і включає реактивну швидкість. Легко обводить усіх і розстрілює ворота, як з гармати. Зупинити його можна тільки підніжкою. Торік Марадона з десяток пенальті заробив. І всі акуратно сам реалізував. А десяток голів у першості міста — не жарт. У нас тоді й співвідношення м'ячів було фантастичне: сорок п'ять — дванадцять. Більшість забив або сам Марадона, або закотили з його точного пасу за спину захисникам. Бо він — не тільки король дриблінгу й удару без підготовки, а й король пасу. Викладе тобі, як на блюдечку, тільки ногу підстав — і м'яч у сітці. Скільки таких подарунків він мені зробив! Розтерзав захист, один на один вийшов із воротарем, який уже кидається йому назустріч. Марадона може покотити повз нього м'яч у ворота, а він одпасовує мені, я без труднощів направляю його в сітку. Такої щедрості, як у нього, треба пошукати. Перед воротами всі стають егоїстами, кожен хоче забити сам. А він ділиться славою. Це нетиповий спортсмен. На таке здатні тільки великі. Пеле, наприклад, Платіні, Блохін. Очевидно, колись серед них

називатимуть і нашого Марадону. Тобто Романа Кухаренка. Марадоною він став уже в нашій школі.

Коли він уперше з'явився в класі, ми не знали, що це нам щастя з неба звалилося. Ніхто не міг навіть запідозрити в тому тюхтій-куватому хлопцеві Марадону. Він був ніби сонний, і здавалося, ніщо в світі не може розворушити його. Коли ми йшли грати в футбол — це було після уроків, — нікому й на думку не спало запросити його, хоч у нас і бракувало одного гравця. Хто б міг подумати, що це вайло перестає бути вайлом, тільки зачує гупання м'яча.

Вже не пригадаю, як він усе-таки потрапив з нами на стадіон. Зате добре пам'ятаю, що тоді було далі. Він підхопив м'яч у центрі поля і, жонглюючи, проніс його до воріт. Обминув воротаря, як стовп, перекинув м'яч з ноги на ногу, потім коліном його на голову й головою обережно скинув у сітку. Як на тренуванні, коли ніхто не заважає. Але ж це було не тренування, а двостороння гра. Навкруг нього стояли, роззявивши рота, троє захисників. Це був майже шок. Таке ми бачили тільки по телевізору, в репортажах чемпіонату світу.

Я уважно придивлявся до нього і все намагавсь зрозуміти, кого ж він нагадує. Та коли він рушив у свій коронний рейд через усе поле, легко поминаючи суперників, я відразу ж згадав: Марадона... Так, Марадона. Така ж, зовсім не футбольна комплекція, техніка, як у циркача. І навіть в обличчі вгадується якась подібність.

Отак того дня Роман Кухаренко і став Марадоною.

Ім'я, що злетіло з мого язика, відразу ж прилипло до нього. Так його називала не тільки вся школа, а й усі в нашому місті, хто хоч трохи не байдужий до футболу. Навіть у газеті про нього написали. І називалася стаття: "Марадона з восьмого класу". Кореспонденти почули, як до Романа гукали, й погодилися з тим, що це ім'я йому більше підходить. Він не протестував. Чи сприймав як належне, чи йому було просто байдуже,

як його називають. Зрештою, в нас усіх — і в наших учителів теж — були імена, не записані в паспортах чи довідках про народження. Хіміка ми називаємо Елементом, учителя креслення — Циркулем, нашу класну керівничку Марію Тимофіївну, що викладає російську літературу,— Княжна Мері. Мого сусіда по парті Васька Хоменка — Хомою. Мене всі кличуть Дон-Кіхотом. Я ще в п'ятому класі прочитав книжку про нього й розповідав усім про сумні пригоди героя. Мабуть, я дуже часто повторював: "ДОНКІХОТ... Дон-Кіхот... Дон-Кіхот...", бо те ім'я так і пристало до мене. Тепер його почуєш на кожному кроці, хоч більшість і не знає, хто такий Дон-Кіхот і чим він знаменитий. Люди повторюють слова, анітрохи не замислюючись над їхнім значенням. Тільки Мара-дона якось запитав: "А чому тебе називають Дон-Кіхотом?" Я відповів, що читав цю книжку й усім розповідав про неї. "Я теж читав",— сказав він. Потім помовчав, довго над чимось роздумуючи, і сказав: "Але ж ти нічого такого не зробив, щоб тебе називали Дон-Кіхотом..." — "Звичайно,— відповів я,— на вітряки не кидався, Дульцінею не визволяв..." Справді, який з мене Дон-Кіхот? То тільки ця конозиста Валерія вважає, що в мене клепки бракує, бо, бачте, натер пику її дорогому Гібридові. Вона з нього очей не зводить — знайшла Алена Делона! Самозакохане мурло цей Гібрид!

А було так. Я ввечері повертався з тренування і почув у парку бренькання гітари, а також його на диво противний голос. Гібрид не співав, а скавучав:

А ти мне ізмєніла-а, Друго-ва-а полюбіла-а... Зачем же ти мне шарікі Круті-і-іла в галавє?!

Я хотів обійти лавку, на якій сидів зі своєю компою Гібрид, десятою дорогою, бо від цього дуролома завжди можна сподіватися чого завгодно. Але він уже намацав мене своїми липучими очима.

— А, Дон-Кіхот! — загукав і перестав грати. — Гранд великого футболу! Валяй до нас, пивком рота пополощеш...

— Ніколи мені,— відповів я, навіть не зупиняючись.

— Може, тобі наше обчество не підходить? — з погрозою в голосі запитав він, і його шпагоносці дурненько захіхікали.

— Його мамочка й таточко вдома ждуть,— єхидним ангельським голосочком проказала Валерія, і на неї теж напав дурносміх.

Звичайно, мені б краще змовчати й нищечком іти своєю дорогою. Але якось самі собою вирвалися слова:

— Не підходить.

— А чого? — встав мені назустріч Гібрид.— Чого не підходить? Усім підходить, а йому, бач, не підходить!

— У тебе своя компанія, а в мене своя.

— Гордий, значить?

— Який є.

— Послухай, Дон-Кіхоте, тебе давно били?

— А тебе?

Гібрид аж занімів од такого нахабства.

Потім я зрозумів, що якби не ця прибембана Валерія, то я просто вдав би, що не чую Гібридового розпатякування, й змився б подалі від гріха. Та боявся, що потраплю на її довгий язик і вона роздзвонить, буцімто я злякався Гібрида. Ця коза бігає і що завгодно мекає. Отож виходить, що той ексцес, а головне Гібридова ганьба — на її совісті. Таки

випросила, щоб я приклався з усіх сил до його нахабної пики. Сказано ж: завжди й у всьому шерше ля фам...

Поряд з Гібридом уже стали його попихачі. Якийсь недомірок чвиркнув крізь рідкі зуби мені під ноги.

— Похрестимо маминого синочка,— сказав зі зловісною усмішкою Гібрид і потягся до мене рукою. Очевидно, хотів узяти за підборіддя.

Я страх як не люблю, коли хтось лізе мені до обличчя, а тому геть закипів, побачивши в себе перед носом його брудні пазурі.

І ніби хтось збоку мені підказав: "Бий першим, бо буде тобі дуже погано!"

Несподівано навіть для самого себе я з усього розмаху зацідив його по мармизі. Гібрид аж кавкнув. Ясно, що він такого не чекав.

Поточився, мов п'яний, і сів на лавку. Під ним жалібно дзенькнули струни й затріщала гітара.

— Ах ти ж фраєр дешевий,— просичав він, тримаючись за щоку. — Яз тібя гугенота здєлаю, попишу-порєжу!..

І, мабуть, мені було б непереливки, бо що я сам проти цього кодла. Аж тут, на моє щастя, нагодився Марадона. Звідки він узявся — невідомо. На тренуванні його не було. Казали, що захворів і сидить удома. І на тобі — така щаслива несподіванка.

Ми з Марадоною тоді ще не товаришували. Це почалося вже після тієї історії.

Звичайно ж, я зрадів появі Марадони, хоч вона зовсім не злякала Гібрида. Він не знав, хто такий Марадона, й одверто його ігнорував.

Коли Гібрид знову став навпроти мене в загрозливій позі, Марадона сказав зовсім спокійним голосом:

— Як вам не соромно гуртом проти одного! Припиніть.

— Канай одсєдова, товстун,— крикнув на нього Гібрид. — І тебе почухаєм!

Я не чекав початку другої дії, а рішуче прискорив її. Знову з усього розмаху вклеїв по пиці — й Гібрид ногами вкрився. А його шмаркате воїнство позадкувало ні в сих ні в тих.

Марадона поклав мені на плече руку й сказав:

— Ходімо звідси. Ти вже добре провчив цього телепня, вія тепер і десятому закаже, як на людей кидатися.

Отже, Гібрид зазнав ганебного фіаско. Він і до сьогодні нишкне, коли забачить мене, і поспішає геть зникнути з моїх очей. Таки справді наука в ліс не йде.

Коли ми вже виходили з парку, Марадона спитав:

— А хто це такий?

— Вождь районної шпани,— сказав я і розповів йому, що хлопці в нашому містечку діляться на дві половини: ті, яких била Гібридова братія, і ті, яких ще вона не била.

— Отже, ти будеш перший, хто дав йому одкоша?

— Виходить, що так...

І тої миті мені здалося, що я знаю Марадону не один місяць, а все своє життя. Дивно, але це справді так.

Отак і починається дружба. Ти відчуваєш велику потребу щоденно спілкуватися з цією людиною, і вже навіть сама думка про неї завжди приносить добрий настрій. Без дружби наше життя дуже збідніло б. Та й уявити його без неї просто неможливо. То було б зовсім нудне, безбарвне існування.

У нашому класі хлопці невимовно заздрили Марадоні. Всі розуміли, що в нього футбольний талант. А я не заздрив, я радів. Радів так, начебто цей талант був у мене. Виходить, справжня дружба не знає заздрощів.

Наші наївні вчителі гадають, що у нас тільки школа та уроки в голові. Княжна Мері не втомлюється повторювати: "Вас повинно цікавити тільки одне — навчання. В ім'я цього забудьте про все на світі. Навчання, навчання й навчання — це ваш, я не боюся таких слів, патріотичний обов'язок!" Воно, може, й так. Але хіба здатна людина, котрій уже повернуло на шістнадцятий рік, забути все на світі в ім'я навчання? Нам уже й любов в голові, а не саме навчання. Вперше я був закохався ще в третьому класі. І в кого ж? В оцю козу Валерію! В неї був пишний — найпишніший у класі — білий бант. І він мені дуже подобався. Так подобався, що почала подобатися й Валерія. Всі уроки тоді мені було біло в очах, бо я невідривно дивився на той бант. Дивився й сумно зітхав. Як згадаю тепер, не можу втриматися від сміху. От де найшло, наче хтось туману напустив. А потім у класі з'явилися ще гарніші банти, і я зовсім збайдужів до Валерії. Тепер моя душа належала вже Інні. В неї не було білого банта, але це не мало ніякого значення. В Інни була єдина на весь клас коротка хлопчача зачіска. І великі задумливі очі. І вона, мабуть, найбільше з усіх нас прочитала книжок. З нею завжди цікаво говорити. Від неї я почув, що колись була на світі республіка піратів, яка називалася Ліберталія. Сміливі й благородні флібустьєри назвали її

Країною Свободи. Існувала та республіка на Мадагаскарі, і населяли її люди різних національностей. Вона загинула, бо Ка-раксіолі і Міссон, керівники цієї маленької держави, були трохи наївними людьми" сподівались, що могутні монархії дозволить їй безборонне існування. Від Інни я дізнався і про загадкового Моріса Беньовського, якого царський уряд заслав на Камчатку за якісь там гріхи. Кмітливий і хоробрий засланець підмовив тамтешніх людей захопити вітрильник і втікати в далекі краї. Корабель з бунтівниками здійснив небувалий на той час рейс аж до острова Мадагаскар, де Беньовський став королем...

Багато подібних історій сидить у стриженій Тнниній голові. Де вона все це повичитувала?! І куди там рівнятися до неї нашому нещасному Ціцеронові, який прийде на урок і починає нудно жувати феодальний лад чи закони Авраама Лінкольна. Якби його раптом зупинили й запитали, що він вичитує нам зі старого пожовклого конспекту, то — яв цьому твердо переконаний — він не зміг би відповісти. Бо думками Ціцерон завжди дуже далеко і від класу, і від уроку, і, звичайно ж, від історії. Думками він, мабуть, біля своїх свиней. Усі в містечку знають, що вчитель тримає цілу свиноферму. Щось на зразок арендного підряду. Щоб дати раду такій фермі, треба добряче посушити голову. Яка вже тут може бути історія. Прибіжить у клас, витре брудною хусткою спітніле обличчя, відхарамаркає з конспекту матеріал уроку — й додому, до своїх дорогих свинок.

Часто я дивлюся на Ціцерона, який абсолютно нічим не схожий на того, чиє ім'я ми йому присвоїли, іронізуючи з його жахливої дикції, і думаю, що я віддав би все на світі, аби не стати в майбутньому отакою людиною. І він ще називається вчителем! Він нас виховує. "Лікарю, зцілися сам!" — казали древні. А я спеціально для Ціцерона перефразував ті слова так: "Вчителю, виховай спершу себе!"

Може, якби не Ціцерон, Марадона й сьогодні вчився б у нашому класі...

Точно, вчився б!

Бо все почалося з нього.

Якось він бубонів із конспекту щось про реформи в царській Росії. Я, як завжди, його не слухав, бо читав захоплюючу книжку Девіда Вейса "Вбивство Моцарта". Та й ніхто, мабуть, не слухав Ціцерона, як і він сам. У його маленьких безбарвних очицях світилася велетенська нудьга. Я спостеріг її, коли дочитав книгу й звів на нього погляд. Мені в голові ще бродили люди з книги, звучали їхні слова і важко було збагнути, де це я. І знудьговані очиці Ціцерона, і його шепелявий голос, і жовтий, наче старе сало, конспект раптом видалися такими недоречними в класі з портретами Макаренка, Корчака й Пе-сталоцці на стінах, із рожевими від сонячного світла вікнами.

Я подивився у вікно. Там літали птахи, шумів у деревах вітер. Прогуркотів поїзд. І мені раптом нестерпно захотілося поїхати звідси, з цього уроку, далеко-далеко. І ще захотілося ніколи не згадувати й ніколи ніде не бачити Ціцерона. Хотіти мені дозволяється. Але — тільки хотіти. Я мусив нищечком сидіти в класі й з усіх сил удавати, що уважно перетравлюю цю словесну жуйку, схожу на дерть, якою Ціцерон притрушує свинячий харч. Я ніколи того не бачив, але чомусь дуже виразно все уявив. Ось він заходить із брудними відрами у повітку, посмуговану загорожами й сповнену свинячого рохкання. Його очиці зблискують справжньою радістю й тішаться свиногосподарством. У повітці стоїть сперте важке повітря, яке він приносить у клас.

Я глянув на великі темні руки Ціцерона й побачив підкови бруду під нігтями. Мене раптово занудило. Не тямлячи себе, я зірвався на ноги й прожогом вилетів з класу.

Потім були класні збори.

Княжна Мері, наша класна керівничка, зажадала пояснень: що зі мною сталося?

Мені чомусь не хотілося називати справжню причину того вчинку. І я довго видушував із себе єдину фразу:

— Так воно вийшло...

— Нічого собі: "Так воно вийшло"! — здивовано вигукнула Княжна Мері. — Якщо так почне виходити з усіма, то яке ж це буде навчання?!

Мені нічого було їй відповісти, і я мовчав.

Я знову хотів поїхати далеко-далеко й не чути сердитого сопіння Ціцерона. Я стояв посеред класу, а він сидів зовсім поряд. Я при бажанні міг би навіть доторкнутися рукою до його заношеного й вицвілого костюма. Але такого бажання в мене, звичайно, не було.

— Діти, хто з вас хоче що сказати про вчинок вашого товариша? — звернулася Княжна Мері до кхсасу.

Всі мовчали.

І раптом підняв руку Марадона.

— Будь ласка, Кухаренко...

Він устав і якимось довгим поглядом подивився на Ціцерона. Чи то співчутливо, чи засуджуюче — я так і не зрозумів.

— Я не засуджую вчинок нашого товариша,— сказав у напруженій тиші Марадона. — Я засуджую уроки нашого історика.

Княжна Мері була вкрай збентежена.

— Засуджуєш уроки? — розгублено перепитала. — Чому ж ти їх засуджуєш?

— Хай пробачить мені наш учитель, але я хочу від імені всіх сказати правду. Історія, мабуть, найцікавіша з усіх наук. Але в нас уроки з неї страшенно нудні й нецікаві. Спати хочеться на цих уроках... Мені дуже шкода історії, бо це — просто знущання з неї.

Всі здивовано дивилися на нього. Пооберталися навіть з передніх парт. /

Марадона ще якусь мить постояв. Очевидно, хотів ще щ^сь додати.

Його смагляве обличчя було незвично бліде і руки трохи тремтіли.

— Пробачте,— тихо сказав він. — Ви ж хотіли знати правду?

— Я хотіла знати правду,—механічно повторила Княжна Мері. Тепер усі дивилися на Ціцерона.

Обличчя його перекосилося, і він зі злістю прошемрав:

— Хто це береться оцінювати мої уроки?

— Ми всі... — спокійно відповів йому, вже сидячи, Марадона.

— А хто вам дав право? — анітрохи не розгубився Ціцерон.— Ваше діло вчитися, а не оцінювати, як працюють учителі!

Мені чомусь стало дуже ніяково за нього. Я оглянувся на Мара-дону.

Він сидів, понуривши голову. І я відчув, що слухає він Ціцерона з тим же почуттям, що і я.

А Ціцерон на очах ставав майже Ціцероном. Він говорив і говорив. Уперше без жовтого, як старе сало, конспекту. Тільки з дикцією нічого не міг зробити. Ковтав закінчення слів і шепелявив. Казав, що не знає, хто з нас може вирости, бо ми нахабні, анітрохи не поважаємо старших і ще хтозна-що. Одне слово, з такою характеристикою, яку дав нам усім Ціцерон, мабуть, не прийняли б і в тюрму.

Коли Ціцерон вичерпав увесь заряд свого обурення, встала Інна.

Розгублена Княжна Мері з полегшенням і надією подивилася на неї, бо вона завжди ставила всім нам за приклад її. Мері, очевидно, сподівалася, що Інна ніколи не дозволить собі сказати якесь різке слово про вчителя. І, мабуть, Інна ніколи його й не сказала б, якби не така ситуація.

У нашому класі ще ніколи не бувало так тихо. Десь під розчиненими вікнами дзуменіли бджоли.

Інна говорила:

— Я дуже люблю історію, але мені дуже нудно саме на уроках з історії. Це треба вміти такий захоплюючий предмет викладати так погано. Станіслав Пилипович...

І тут тільки я згадав, що саме так звати насправді Ціцерона. Ми давно вже не зверталися до нього ні з яким запитанням, а тому, мабуть, геть усі, крім Інни, забули його ім'я...

Він прибігав захеканий у клас. Тицяв чорним пальцем у журнал і читав прізвище того, хто мав відповідати. Потім діставав зі старого, геть вишмульганого портфеля свої шпаргалки і сяк-так віджовував тему наступного уроку.

У~ Станіслав Пилипович,— повторила Інна і важко зітхнула,— ...в^н ніби не хоче, щоб ми знали історію...

Обличчя Ціцерона спалахнуло так, що від нього, мабуть, можна було б цигарку припалити. Він зірвався на ноги й крикнув:

—^ Що ти верзеш?

І тут знову встав Марадона й тихо сказав:

— Од імені класу я роблю вам зауваження. Ви не вмієте поводити себе.

— Директора! Сюди директора! — закричав Ціцерон до Княжни Мері.

І наша тоненька, тендітна, схожа на школярку Мері побігла за директором.

Наш директор чоловік суворий і небалакучий. Ми не часто бачимо його, бо він у нас нічого не читає.

Він зайшов у клас і нервово стріпнув сивою чуприною:

— Може мені хтось сказати, що тут у вас відбувається?

— Вони зводять на мене наклеп,— сказав Ціцерон.

— Хто "вони"?

— Вони всі,— показав важким підборіддям на клас Ціцерон.

— Не всі,— почувся раптом серед тиші голос Валерії. — Я, наприклад, не зводжу! Станіслав Пилипович дуже цікаво читає свій предмет,— додала вона солодкавим голосом і віддано подивилася на Ціцерона.

Мені стало дуже соромно за неї. Всі мовчали, потупивши очі.

— От бачите,— докірливо мовила Княжна Мері.

— Проведемо класні збори з участю батьків,— сказав директор. — Давно час це зробити.

Ті збори краще й не згадувати. Дісталося на них і Марадоні, і мені. Ціцерон виступав як обвинувачувач на суді. Якби щодня такі збори, то він і справді став би Ціцероном.

Ніхто не захотів слухати ніяких наших пояснень. Суворими були вчителі, суворими були й батьки. Всі вони активно засуджували нашу поведінку. Тільки Княжна Мері намагалася делікатно зробити зауваження Ціцеронові. Але ніхто не хотів дослухатися до її тихого голосу. Вона зовсім недавно в нашій школі, відразу ж після інституту. Всі називають її педагогом без стажу, а Ціцерон, бачте, вчителює вже тридцять років. Значить, він дуже заслужений. От і вся логіка. Простіше не буває.

Мене й Марадону пригрозили виключити зі школи, якщо "подібне повториться". Перепало й Інні. Всі говорили докірливо: зразкова в навчанні й поведінці і раптом таке утнула! Начебто вона утнула бозна-що: підпалила школу чи пограбувала вчителя...

Одне слово, гра йшла в наші ворота.

Перемога Ціцерона була з переконливим рахунком.

Потім мені перепало вдома. Батько сказав, що я поводжуся, як безнадійний лоботряс, що в мене зовсім випоганів характер і йому соромно за мене. Я намагався йому пояснювати, але він різко запитав: "Ти, значить, ні в чому не винен?! Всі, виходить, чорненькі, а ти — біленький?!"

Завжди він мене розумів, а тут не захотів зрозуміти.

Шкода. Бо досі з нас усе було добре. Я розповідав батькові про всі мої прикрощі, і він не поспішав читати мені нотації. А це ніби щось зробилося з ним. Не хоче й слухати ніяких виправдань. Може, так виходить тому, що він останнім часом хворіє і став дуже дражливим.

Мати й словом не обмовилася. Вона в усьому завжди покладається на батька. Його думка — її думка.

Отож живу сподіваннями на кращі часи, коли батько нарешті вислухає мене і не судитиме так категорично.

Ціцерон і далі приходить у клас і верзякає зі свого жовтого конспекту абищо. У нас із Марадоною посипалися двійки з історії. Він умудрявся ставити їх нам навіть тоді, коли ми щось знали. Інна ж — завжди безнадійна відмінниця — одержувала в Ціцерона тільки трійки. От вам і великодушність, і принциповість! І педагогічна етика.

Мабуть, саме тоді Марадона й вирішив перейти до іншої школи, хоч він мені про те ще нічого не казав. Ми, як і раніше, ходили на тренування і в кіно, а вечорами висиджували в нього біля телевізора. Я й не помітив, що Марадона став дуже мовчазним.

Якось нарешті він мені сказав:

— Ти знаєш, не можу я далі вчитись у цій школі...

— Не можеш? — розгубився я. — Чому?

— Сам знаєш чому...

— Знаю,— зітхнув я. — А що ж робити?

— От я і думаю.

— Нічого не придумаєш.

— Здається, придумав.

— Що?

Він помовчав, щось зважуючи.

— Поїду я звідси.

— Поїдеш?.. Куди?

— У Києві живе моя бабуся. Ми з матір'ю вже говорили. Мене давно запрошували туди в футбольну школу... Ще як жили в Черкасах, приїздив тренер... Забув, як його прізвище... Казав, що моє місце — там. Казав, що, може, колись і в "Динамо" гратиму.

В тому, що він колись гратиме в київському "Динамо", я анітрохи не сумнівався. Кому ж тоді грати, як не йому?! Але раптом мені стало на душі дуже кривдно. "А як же я?" — заболіло в мені безглузде, як я зрозумів уже згодом, запитання.

— Слухай, Марадоно, ти не поспішай отак швидко вирішува-

І— Я не поспішаю... Я довго думав.

— А це вже вирішив остаточно?

— Ага.

Звичайно ж, мені захотілося переконувати його, що так робити не варто. І я з усіх сил те робив.

Марадона слухав мене уважно, але заперечливо хитав головою. Коли я стомився говорити й нарешті замовк, він сказав:

— Розумієш, Дон-Кіхоте, це єдиний правильний вихід... Не думай, що я злякався Ціцерона. Просто так усе збіглося. Час би вже подумати про майбутнє. Ми ж усі повинні кимось стати...

— Ти вже став.

— Ким я став?

— Ти — Марадона.

— Який з мене Марадона? З мене Марадона — як з собачого хвоста сито... Я дивлюся, як грають Гулліт, Ван Бастен, Каре-ка і той же Марадона — отак би колись грати! Треба дуже багато вчитися...

— А тут хіба ти не можеш учитися?

— Вирости можна тільки в хорошій команді з класними гравцями.

Ясна річ, класних футболістів у нашому раймістечку немає.

Я добре розумів Марадону, але мені так не хотілося залишатись без друга.

Коли потім розповів Інні про нашу розмову, вона сказала, що в мені говорив егоїзм. Мабуть, правильно сказала. Бо я тоді думав не про Марадону, а про себе. Очевидно, це властиве кожній людині. Вона ж сама собі найближча. І найперший її рефлекс завжди продиктований її інтересами. Десь я про це читав.

— Тобі добре, Марадоно, в тебе вже все відомо, як буде в твоєму житті,— з заздрістю сказав я.

— А в тебе не відомо хіба?

— У мене!.. У мене ще нічого не ясно...

— Ти ж хочеш стати письменником! От і ставай ним!

— Легко сказати: ставай! Треба багато вчитися...

— То й учись. Хто тобі не дає?

— А ще треба, як пишуть у біографіях письменників, вивчати життя.

— То вивчай і життя. Правда, як же його вивчати?

— Якби ж я знав!

Я завжди вдумувався в ті незрозумілі слова, силкуючись збагнути, що вони значать. А під час тої розмови з Марадоною нараз подумав: життя — це все, що з нами відбувається. Життя — це й Ціцерон із підковами бруду під нігтями, і Княжна Мері, що знає напам'ять сотні віршів, і мій хороший друг Марадона, і завжди задумлива Інна, і язиката, брехлива Валерія, і вождь шпани Гібрид, і хворий батько, і школа, і пахучий бузок при дорозі, і голоси птахів, і школа — оце все-все і є життя.

Вже напередодні екзаменів був фінальний матч першості міста. На цю гру прийшла не тільки наша школа. Було багато людей з усього міста. Наш стадіончик заповнився вщерть. Люди ходили дивитися на Марадону, як в кіно.

Що він виробляв на полі! Від самого центру жонглював м'ячем, поминаючи по п'ять-шість гравців суперника, проходив до воріт і або викладав майстерний пас, або сам стріляв по воротах. Ми грали з командою школи-інтернату, яка була незмінним чемпіоном міста, району, а кілька разів і області. В ній усі були як на підбір: рослі, прудкі, технічні. Школа-інтернат постійно поставляє гравців для "Колоса", що грає в другій лізі. Нам ніколи й не снилося б перемогти їх, якби не Марадона.

Закінчився перший тайм, а рахунок був уже три нуль на нашу користь. Усі три м'ячі провів Марадона. В другому таймі ін-тернатівці з усіх сил прагнули взяти реванш. їм пощастило забити три м'ячі. Але Марадона забив чотири. Такі голи прикрасили б і матч майстрів. Спершу він, як слаломіст, пройшов од кутового прапорця, обминувши кілька суперників, потанцював трохи в штрафному майданчику, стоячи спиною до воріт. Очевидно, хотів розвернутися до них обличчям. Але йому не давали цього зробити. І тоді він раптово пробив у падінні через себе. М'яч влетів у "дев'ятку". Стадіон вибухнув свистом і ревищем. Здавалося, що на трибунах сидять темпераментні італійські "тифозі".

Я твердо переконаний: наш стадіон, одколи він існує, не бачив ще такого гравця. Часто в містечко приїздить і "Колос", але подібного технаря тут ніколи не було.

Четвертий гол також був чудом віртуозності. Марадона втік од "сторожів" аж до свого штрафного майданчика. Воротар легенько викинув йому м'яч. І Марадона розпочав свій затяжний рейд. Він обвів, мабуть, усю інтернатську команду. Як він йшов! М'яч був мовби прив'язаний до його ніг. Навіть гравці з команд майстрів часто дивляться на бігу собі під ноги, а тому й не бачать поля. Я читав, що рівень класу футболіста визначається саме цією обставиною: якщо він веде м'яч і при

тому не дивиться на нього, мов заворожений, а тримає в полі зору поле, — значить, це екстраклас. Отак веде м'яч Марадона. До того ж він уміє прикривати його корпусом — ні з якого боку не підберешся.

Отож Марадона завдяки філігранному дриблінгу пройшов майже всіх інтернатівців, виманив на себе воротаря, обвів його і легенько закотив м'яч у сітку. Усі сім голів — його.

Ми несли Марадону з поля на руках. Він виривався й вигукував:

— Хлопці, ну пустіть! Ну незручно ж!

Така доля героїв, такий ритуал їхнього віншування. І прийшов він до нас, очевидно, ще аж із часів стародавніх греків. Так вони вшановували героїв Олімпійських ігор. Саме героїв. Бо переможців змагань одразу ж проголошували національними героями.

Марадону під заздрісними поглядами інтернатівців принесли з поля аж до роздягалки. І тільки там опустили на землю. І тут я побачив рябого Гібрида, який стояв, заклавши руки в кишені, й зневажливим поглядом дивився на всю цю веремію.

— Теж мені футболіст знаменитий! Чемпіон пузатий!.. — сказав і презирливо чвиркнув під ноги.

Я рвонувся до нього:

— Мовчи, нікчемо! Тобі таке й не снилося. Ти ж тільки знущатися з менших можеш. Геть звідси!

За мить Гібрида наче й не було.

До чого ж дивна істота! Все обмаже своїм брудним язиком, всіх хоче принизити. Інколи мені здається: якби на світі було більше людей типу Гібрида,*то людство повернулося б назад на дерева або в печери. І звідки такі беруться? Батько його, кажуть, був злодієм, з тюрем не вилазив, мати — алкоголічка. Мабуть, од неї і навчився пити, бо дудлить уже як бугай, хоч йому тільки шістнадцять років. А що з ним буде далі, уявити не важко. Піде по батькових слідах. Він уже й сьогодні в них ступає. І найстрашніше, що він злий на весь світ. Ніби всі винні в його бідах.

Вже після того матчу я говорив про Гібрида з Марадоною. Він раптом сказав, що таких треба жаліти. Я здивувався:

— Чому — жаліти?

— Бачиш, як він живе... Мов полин при дорозі — нікому не потрібний. Ти маєш хорошого батька, хорошу матір, життєву мету, а в нього всього цього немає. Ти знаєш, як погано без батька? — сумно сказав він.

Я ніколи не запитував, де його батько, і Марадона ніколи про нього не говорив. А тепер запитав.

— Вони розлучилися, ще як я був зовсім малим. Я його нітрохи не пам'ятаю.

— І ти його ніколи не бачив?

— Ніколи.

— А аліменти платить?

— Та приходять...

— А хотілося б його побачить?

— Не знаю...

І з його голосу я зрозумів: хотілося б. Якби я знав адресу того чоловіка, то неодмінно написав би йому листа. Написав би про те, який Марадона першокласний футболіст і вірний товариш. А ще написав би, що він неодмінно повинен приїхати до сина. Треба ж мати совість. Звичайно, зробив би те потай од Марадони, бо він ніколи не дозволив би таке. Він — гордий. Він з тих, які ніколи не покажуть своєї слабості. Одне слово, твердий характером хлопець.

Той матч був для Марадони прощальним. Без нього ми знову ставали слабаками. От уже й екзамени закінчилися, починались канікули. Він готувався до від'їзду. Ось уже востаннє ми пішли в кіно. Дивилися "Каяття" Тенгіза Абуладзе.

Ми вийшли з кінотеатру й довго мовчали. Над містечком висіла зоряна літня ніч. Звідусюди назустріч нам линули густі запахи квітів. Звідкись долітала музика й надтріснутий голос намагався когось переконати:

Не надо печалиться — Вся жизнь впереди... Надейся и жди...

— Ти знаєш, Дон-Кіхоте, у мене таке відчуття, що від цього фільму я став уже зовсім-зовсім дорослим,— задумливо сказав Марадона. — Які страшні речі відбувалися! Ти думаєш, усі Вар-лаами померли?

— Не знаю.

Я дивився на вихоплену з темряви світлом ліхтарів дорогу перед нами. Пообіч неї сторожко мовчали одноповерхові будинки. Вікна багатьох голубіли телевізійним світлом.

І раптом мені виразно уявилося, що настане той день, коли я теж поїду звідси, було навіть передчуття прощання з містечком. Дивний стан. Раніш у мене його ніколи не бувало. Мабуть, теж стаю дорослим.

А потім ми проводжали Марадону.

Ми стояли під палючим сонцем на пероні і мовчали. Я давно помітив, що при прощанні люди майже не говорять. Хочуть сказати одне одному щось важливе, але так і не знаходять потрібних слів.

Марадонина мати, низенька, повненька жінка з тихим голосом, сказала, коли він уже скочив у тамбур:

— Ти ж, сину, відразу напиши...

— Напишу.

Його смагляве обличчя освітилося білозубою усмішкою.

— Вище голову, Дон-Кіхоте,— сказав він.

І поїзд рушив. За кілька секунд я бачив уже тільки його руку, що махала й махала з вікна.

Коли ми прийшли в дев'ятий клас, дуже незвично було бачити його порожнє місце. А він же тільки рік провчився з нами. От як усі до нього звикли! А тут ще малюки з різних класів щодня розпитують: "А коли буде Марадона?"

У класі з'явився новенький. Ми попередили його, щоб не сідав на Марадонине місце. Дурниця, звичайно, але ми вирішили: хай воно буде вільне. Ясна річ, Марадона не повернеться до нас. Однак здаватиметься, що він з нами, тільки чомусь не прийшов до школи; може, хворів.

Княжна Мері, почувши про це, чомусь назвала нас молодцями. А що тут такого? Не розумію.

Інколи я одержую від Марадони листи. Пише, що тренується разом з дублерами київського "Динамо". Отже, великий футбол для нього вже починається. Ми ж так само дрімаємо на Ціцероно-вих уроках. Він методично дожовує важливі періоди з минулого людства. Я твердо переконаний: історії ми, крім Інни, не знатимемо. І не тому, що Ціцерон погано її читає, а тому, що він такий.

Учора ввечері батько мене запитав:

— То як там твій друг поживає?

Я розповів йому про Марадонині новини.

Він довго мовчав, думаючи про щось своє, а потім сказав:

— Хороший він хлопець. Тобі, мабуть, дуже його не вистачає?

— Не тільки мені.

— Звичайно... До таких завжди прихиляються люди. А потім — без будь-якого переходу — батько запитав:

— То чого ж ви тоді збунтувалися? Розповів йому все по порядку.

Батько нічого не сказав мені на те. Тільки мовив роздумливо :

— Ти часто зустрічатимеш у житті людей не на своєму місці. Вони по-своєму нещасні...

— А як знайти своє місце?

— Це ще складніша наука, ніж у школі. Набагато складніша. Мені здається, ти його знайдеш. Якщо будеш таким, як твій друг...

А вночі мені раптом приснилася велелюдна чаша стадіону., Я стою край футбольного поля, а назустріч мені у білій майці з написом "СРСР" на грудях іде Марадона. Він міцно тисне мені руку

— Я завжди вірив у тебе. І ніякі ціцерони і гібриди нас не переможуть. Нас — набагато більше!

Наступного дня прокинувся незвично рано. Чув, як притишено тупає по квартирі мати, готуючи сніданок, як постогнує вві сні батько.

У вікно заглядали жовтолисті дерева, з порога на мене незмигно дивився жовтими очима кіт. Мовби хотів загіпнотизувати. А я лежав і думав про все те, що буде зі мною в майбутньому.

І я не просто вірю, а напевне знаю, що зустрінуся з Марадоною... Я зібрався і з легким серцем пішов до школи. Я й сам помітив, що зі мною сталося щось дуже важливе. От тільки не знаю — коли саме...